

Les últimes remendadores a Baix a Mar. Torredembarra

Gabriel Comes Nolla

INTRODUCCIÓ¹

Als anys cinquanta, la pesca principal que es practicava a Baix a Mar era la pesca de llum per capturar peix blau, fonamentalment sardines i seitons, i s'hi dedicaven, podríem dir, tots els pescadors del barri marítim de Torredembarra (també n'hi havia dels pobles veïns i d'altres contrades: caleros, malaguenys...). I és que s'agafava molt de peix, la qual cosa feia força rendible aquesta pesca i justificava que es practiqués de manera exclusiva. D'altra banda, per portar-la a terme es necessitaven molts mariners, ja que les xarxes, força llargues, es calaven i es llevaven a mà en aquelles èpoques. Cada barcaada estava composta per, aproximadament, vint homes, la qual cosa representa uns 160 pescadors que es dedicaven a la pesca de llum.

Als anys 1960 hi havia tretes a la platja de Baix a Mar vuit barques de llum amb els seus bots auxiliars (dos per barca gran); en total, doncs, 24 bastiments. Cada barca gran (llum) portava una xarxa anomenada cinta que calia mantenir constantment

¹ Vull agrair les informacions de Josep Joan, Isabel Gatell, Joan Guimerà i Maria Teresa Llorach, que m'han permès redactar aquest petit article.

i no és estrany que l'ofici de remendadora (del castellà 'remendar') tingués força auge: l'any 1948 hi havia, a Baix a Mar, 22 remendadores censades a la Seguretat Social, una xifra gens menyspreable.

LA FEINA DE LES REMENDADORES

La tasca de remendar era considerada treball de dones. De fet, per estalviar-se un sou, pràcticament totes les dones dels propietaris de llum remendaven. Molt pocs homes remendaven, encara que, pel que m'han contat, els pescadors malaguenys sí que ho feien i en sabien molt.

La labor principal de les remendadores era tenir cura de les cintes que portaven les barques de llum.

La cinta era rectangular acabada en cadascun dels extrems laterals per un triangle de xarxa que s'anomenava cua. Tenia una longitud aproximada de 220 metres i una alçada d'uns quaranta metres. La cinta estava constituïda per la unió d'unes peces de xarxa anomenats tels, d'uns 100 metres de llargada i d'unes 400 malles d'alçada (la malla era el nom que es donava al forat de la xarxa).²

Si, com hem dit, a Baix a Mar hi havia vuit barques de llum, resulta que tindríem, aproximadament, 1.760 metres de longitud de xarxa, que suposa uns 70.400 metres quadrats de xarxa que requerien una supervisió constant, ja que estaven fets amb fil de cotó. Les xarxes de cotó resultaven un material bastant delicat, poc resistent i s'esquinçava amb facilitat. A més, malgrat la cura que es tenia de les cintes (netejar-les quasi diàriament de l'oli que desprenien les sardines i tenyir-les sovint per evitar que es podriessin aviat) era necessari anar substituint a poc a poc els tels envellits. Tot plegat, comportava que a les remendadores no els mancava mai la feina: pràcticament cada dia s'havia de remendar.

Quan es comprava, la xarxa era de cotó de color blanc i calia tenyir-la diversos cops, amb escorça de pi i quitrà, per poder aconseguir la resistència final desitjada i el color definitiu: marró fosc. La cinta no es comprava feta totalment, ja armada, sinó que s'adquirien els tels suficients, uns 8 o 9, per aconseguir l'extensió necessària de la cinta. En aquest moment ja entraven en acció les remendadores, ja que calia *ninyolar* la xarxa. L'operació de ninyolar es feia de la manera següent: una dona encarava tota l'extensió del tel nou amb el que s'havia d'afegir, de forma que quedessin ajuntats per les vores, mentre que una altra remendadora feia unes puntades al llarg dels tels, un embastament, però de manera que al resultat final

² He de fer constar que, malgrat que he consultat diversos pescadors, les mides totals de la xarxa i de les malles no me les han sabudes dir del cert.

hi aparegués un cert arronsament en un dels tels. Això últim s'aconseguia fent que les dues puntes dels extrems del tels que s'havien d'ajuntar no coincidissin exactament, sinó que quedés el tel nou una mica més entrat en un extrem, la qual cosa produïa l'arronsament que calia. El fet de donar l'arronsament precís al tel no era gens fàcil i exigia una gran precisió, per aquesta raó, aquesta tasca la realitzava la remendadora més experimentada.

Una vegada fetes les puntades necessàries, ja qualsevol remendadora passava a fixar els dos tels cosint-los definitivament, feina molt senzilla de realitzar. No es cosia tot seguit: de tant en tant, s'anaven fent nusos per evitar que, en cas que el fil es trenqués, quedés desfeta tota la vora.

Aquesta labor de ninyolar es realitzava cada vegada que es feia una peça nova, quan calia substituir un tel vell per un de nou i quan es volia augmentar l'extensió de la cinta amb un tel més. Quan s'havia de portar a terme, ocupava una part important del temps de les remendadores, però el que donava feina constant a les remendadores eren els petits o grans desperfectes que es produïen a la cinta en els dies de pesca.

Un dels causants d'aquestes destrosses de la xarxa eren els dofins, animals molt simpàtics i estimats per la gent en general, però molt odiats pels pescadors de llum. Els dofins, animals molt intel·ligents, esperaven que els pescadors els reunissin el peix per fer un bon àpat, ja que rosegaven amb facilitat el fil de cotó i el podien digerir sense gaires complicacions. Els estrips que podien produir variaven molt: anaven des de les mossegades que malmetien un pam o dos de xarxa fins als forats d'un metre, aproximadament, que deixaven després d'haver travessat la xarxa per menjar-se el peix. Eren tan odiats pels pescadors (no solament perquè feien malbé les xarxes, sinó perquè també perjudicaven moltíssim la pesca espantant i menjant

*Felipa Bondia
remendant la cinta
de llum entre els
pescadors de la
barcada
(Foto cedida per
Isabel Gatell)*

el peix) que fins i tot s'havia demanat permís, i s'havia aconseguit, de poder portar escopeta a bord per engegar-los uns quants trets i foragitar-los.

Els esquinços que es produïen a la cinta es marcaven amb un drap o una veta i el trossos danyats se separaven una mica de la mola de xarxa perquè poguessin ser localitzats fàcilment per les remendadores i reparats una vegada arribats a Baix a Mar.

Els estris principals que feien servir les remendadores els portaven en unes senalletes i eren: les tisores, els cabdells de cotó i les agulles de remendar, que tenien una forma especial: la d'un peix allargat amb una pua al mig per on passava el fil.

Totes les agulles eren de fusta d'arboç (*madroño* en castellà, arbret força abundant al litoral gironí). S'havia triat aquest tipus de fusta per fabricar-les perquè no s'estellava amb facilitat i era molt resistent però flexible (la pua havia de desplaçar-se una mica per deixar passar el fil i suportar la seva pressió).

Les agulles es compraven a cal Trempat, que a més de disposar d'unes quantes botigues de material per als pescadors (a la Cala, a Cambrils i a Tarragona) tenia a Cambrils el lloc per fabricar-les, segons em conta el Josep Joan. Després, la filla de la Felipa Bondia, la Isabel Gatell, i el seu home, el Josep Joan, van obrir una botiga a Baix a Mar (a la plaça d'Antoni Roig) i també en venien, això sí, subministrades pel Trempat. També se'n podien adquirir a la Cooperativa.

Cada tipus d'agulla tenia la seva funció i se'n triava una o altra depenent de la part de cinta que s'havia de remendar, ja que no tota la xarxa tenia la mateixa malla ni estava feta amb el mateix gruix de fil.

La Maria Teresa Llorach recorda haver fet servir tres tipus d'agulla: una, la del núm. 2, que tenia 13,5 cm de llargada, per remendar la xarxa de la cinta; una altra de 18,5 cm per remendar el repeu del suro i el repeu del plom (amb una xarxa més reforçada, ja que havia de suportar els ploms sense esquinçar-se), i encara una altra una mica més grossa que la darrera que hem explicat que servia per remendar el matador (zona on es concentrava el peix en el moment de llevar la cinta i, per tant, havia d'ésser molt més reforçada i amb un forat més petit que la resta de xarxa). Per unir el matador amb la resta de la xarxa, també s'utilitzava l'agulla del núm. 2 amb el fil del gruix del matador.

Per remendar, s'emprava fil de cotó del mateix gruix que la part de cinta que es volia apedaçar. Es compraven troques de cotó, que eren de color blanc, i es tenyien fent servir el mateix procediment que se seguia per tenyir les cintes. De fet, s'aprofitava el moment de tenyir les cintes per tenyir les troques: així quedaven amb el mateix color que les cintes, marró fosc, que és el que es desitjava. De les troques, una vegada tenyides, se'n feien els cabdells.

Amb la introducció del fil de niló a la dècada dels cinquanta per remendar (a Baix a Mar s'introdueix aquest tipus de material de manera progressiva), les coses canvien bastant: les xarxes es tornen més resistents i duradores i els dofins ja no poden amb tanta facilitat malmetre les xarxes; això fa que l'ofici de remendadora minvi dràsticament, encara que se'n continuïn necessitant.

En general, eren les dones dels propietaris de les embarcacions de llum les que remendaven les xarxes dels seus homes, però si la cinta havia patit importants desperfectes, es contractaven altres remendadores per enllestir la feina. Les remendadores llogades per cada propietari de llum acostumaven a ser sempre les mateixes, moltes eren les dones dels pescadors de la barcada, i si hi havia encara més feina per resoldre, se'n contractaven d'altres.

Així, doncs, les remendadores que no eren dones dels propietaris dels llums eren contractades per feines concretes, és a dir, anaven on se les demanava i durant el temps que calgués per deixar les xarxes a punt. Per això, aquestes remendadores cobraven per hores treballades. Si hi havia força treball, el seu horari, aproximadament, era de 9 a 1 (per poder anar a fer el dinar ràpidament) i en acabat de dinar, tornar a posar-s'hi fins que s'hi veia. Les dones dels propietaris ho tenien més cru: el seu horari era molt flexible, massa flexible: calia treballar les hores necessàries per enllestir la xarxa perquè pogués sortir en condicions per pescar al vespre.

Quan hi havia moltes i importants destrosses a la cinta per culpa dels dofins, cosa que per sort no succeïa gaire sovint, a més de les remendadores habituals, es feien venir remendadores de Tarragona: calia reparar aviat les malmetes xarxes per poder sortir a pescar el mateix dia i no perdre el jornal.

La feina de remendadora, malgrat que requeria un treball precís i ràpid, s'aprenia, després d'unes breus explicacions, a base d'observar les més veteranes i amb l'experiència de cada dia.

Era un treball dur i cansat. S'anava a preu fet i, en ocasions, contra rellogge, ja que les peces, com hem dit, havien d'estar enllestides per poder sortir a pescar aquella mateixa nit i, per tant, no es permetien gaires distraccions. Les condicions del treball tampoc feien que remendar fos gaire atractiu: una positura força incòmoda amb el cap sempre cot i l'esquena corbada. També, en la majoria d'ocasions, les xarxes estaven esteses a la platja, i això comportava que els seients de les remendadores fossin la sorra mateixa: un lloc poc adequat per seure durant moltes hores. D'altra banda, es treballava a l'aire lliure, la qual cosa comportava remendar durant hores sota les inclemències del temps: molt de sol i forta calor a l'estiu, tot sovint, enmig de la sorra (es resguardaven del sol amb un mocador posat al cap, amb un barret o amb el que podien) i a l'hivern, amb

*La Pepeta Valls remendant una cinta estesa per tota la platja
(Foto cedida per Alfredo Gatell)*

dies que ploviscava o feia un fred que pelava. Sense oblidar que freqüentment es remendava amb les xarxes humides que a base d'hores perjudicaven les mans de les remendadores (amb la utilització de fil de niló, la situació va empitjorar: les ungles quedaven ratades). No oblidem, tampoc que aquestes dones, en aquelles èpoques, havien de tenir cura de les labors de casa, dels àpats i també del seu home i dels seus fills.

Les remendadores contractades no guanyaven gaire. La Maria Teresa Llorach, recorda que l'any 1954 cobraven quatre pessetes l'hora i, després de mig any, van passar a cobrar un duro l'hora.

Només guanyaven quan treballaven, però era un bon diner que ajudava a l'economia familiar del pescador, que no acostumava a ser gaire boiant i, a més, amb vista al futur, realitzar aquest ofici els donava una protecció força important, ja que les remendadores es donaven d'alta a la Seguretat Social i, per tant, podien cobrar alguna cosa durant la jubilació.

LES ÚLTIMES REMENDADORES

L'any 1961 es va acabar la pesca del llum i amb ella el vell ofici de les dones remendadores. Unes de les últimes van ser la Felipa Bondia i la Pepeta Valls, com es pot comprovar en un document d'alta de la Seguretat Social, on consta el cens de remendadores dels últims anys de la pesca de llum:³

1952

Antonia Rovira Tarrés

Josefa Pasqual Sardá

Guadalupe Salvat Rovira

³ COMES NOLLA, Gabriel (1997). *Vara, vara! La pesca de la sardina a Baix a Mar*. Barcelona: Ed. NODO.

1955

Rosalia Riñé Olivé

Carolina Rovira Roig

1960

Teresa Gatell Rovira

Carmina Fillat Blanch

1962

Felipa Bondia Martorell

Josefa Valls Virgili

La Felipa Bondia (nascuda l'any 1916) i la Pepeta Valls remendaven les xarxes dels llums propietat dels seus homes, que eren germans (l'Alfredo Gatell i l'Anton Gatell, respectivament), és a dir, les cintes de les embarcacions de llum següents:

Antonalfre

Antonia

Rosalia Madrona (posteriorment venuda al Baltasar, un pescador de Baix a Mar)

Cal dir que, encara que no figuri en aquesta llista, ja que no estava donada d'alta, la Maria Teresa Llorach, nascuda a l'any 1929, també va remendar des del 1954 fins a la fi de la pesca de llum i és l'única remendadora viva que queda a Baix a Mar. Va tenir cura de la cinta del bastiment *Mar Bonança*, propietat del General i de cal Xillo, el seu sogre, i on estava enrolat el seu marit, el Josep Maria Valls.

Totes les remendadores realitzaven un treball poc vistós, dur i, n'estic segur, no del tot valorat, en especial les que eren dones del propietaris de barca, ja que la seva tasca acostumava a no ser del tot considerada com un vertader treball i no cobraven

*Felipa Bondia
remendant una cinta
de llum
(Foto cedida per
Isabel Gatell)*

cap sou per la feina realitzada. Però la seva labor resultava imprescindible, i més si tenim en compte, pel que fa a les remendadores casades amb els propietaris dels llums, que si no hagués estat per elles, els seus homes, en moltes ocasions, no haurien pogut pagar el treball d'una remendadora professional o haurien patit notables dificultats econòmiques per poder fer-ho.

Valgui aquest petit escrit per homenejar totes les dones remendadores de Baix a Mar.